

Kenschets reacties consultatie Rijksnatuurvisie

Inleiding

Het ministerie van Economische Zaken heeft alle inwoners van Nederland de mogelijkheid geboden hun mening te geven over de Rijksnatuurvisie. Op de site van de rijksoverheid was daarvoor een pagina ingericht waar de visie te downloaden was, en middels een link naar een postbus antwoord gegeven kon worden op een aantal vragen, namelijk:

1. Wat vindt u van de natuurvisie?
2. Bent u het eens met de nieuwe kijk op natuur?
3. Hoe kunnen we in onze samenleving en in onze economie verstandiger en slimmer met natuur omgaan?
4. Hoe ziet u uw eigen rol daarin?
5. Wat zou uw boodschap zijn aan anderen (overheden, bedrijven, maatschappelijke partijen)? Wat zouden zij volgens u meer of anders moeten doen?

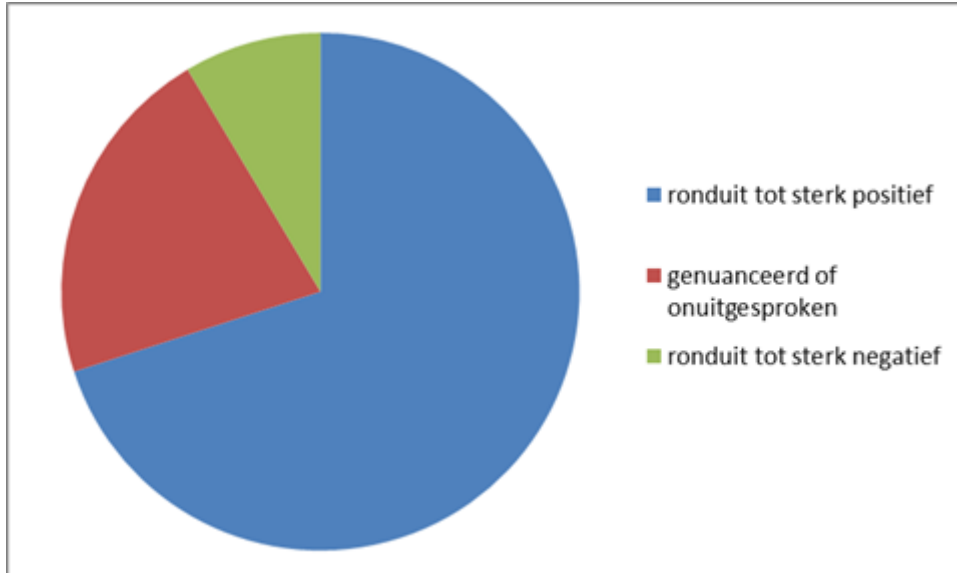
The screenshot shows the Dutch government website (Rijksoverheid) with the 'Doe Mee' section for the 'Natuurvisie' consultation. The page layout includes a navigation bar with links for Home, Nieuws, Onderwerpen, Ministeries, Regering, Documenten en publicaties, and Doe mee. A search bar is located in the top right corner. The main content area is titled 'Doe Mee' and features a section for 'Natuurvisie'. This section includes a brief introduction, a definition of the 'Natuurvisie' document, and a list of questions for public input. A sidebar on the right contains a 'Zie ook' section with a link to 'Natuurvisie' and a 'Verantwoordelijk ministerie' section with a link to the 'Ministerie van Economische Zaken'. A call to action box in the sidebar asks 'Vragen? Bel Informatie Rijksoverheid: 1400'.

In totaal zijn er 85 reacties op deze oproep binnengekomen. Een lijst van respondenten is in dit document bijgevoegd. De reacties zijn zowel afkomstig van organisaties als individuen en omvatten het brede veld dat zich op de een of andere manier betrokken voelt bij de natuur. Onder de officiële reacties bevinden zich diverse organisaties als Natuurmonumenten, soortenorganisaties, LTO, VNO-NCW en de Federatie van Oppervlaktedelfstoffenwinnende Industriën (FODI).

In dit document geven wij een kenschets van de binnengekomen reacties. In het eerste deel zoomen we vooral in op de algemene indruk die de respondenten hebben van de natuurvisie. Vervolgens gaan we in op de rol die de respondenten voor zichzelf of anderen zien in deze nieuwe manier van omgaan met natuur. En ten slotte geven we een beeld van welke ideeën de respondenten hebben over hoe dit dan zou kunnen worden aangepakt.

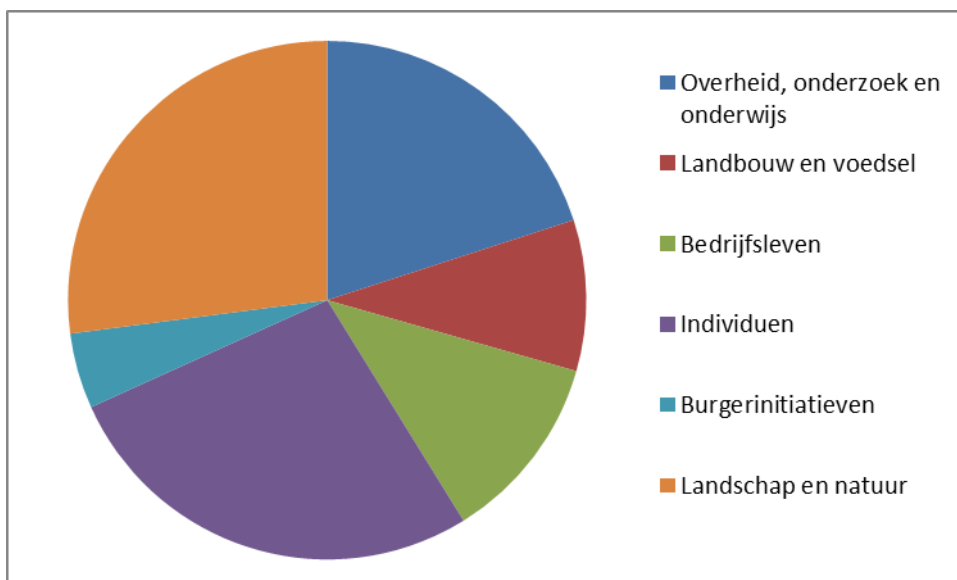
Schets van binnengekomen reacties

Over het algemeen geven de reacties het beeld dat er positief gedacht wordt over de nieuwe kijk op de natuur die het rijk schets in de Rijksnatuurvisie, en dat er draagvlak is voor de zienswijze.

Figuur 1 Aard van de reacties (exclusief reacties die niet expliciet ingingen op de natuurvisie)

De achtergronden van de reacties zijn door de oogharen heen in te delen in een aantal categorieën (zie figuur).

Figuur 2 Herkomst van de reacties

Hieronder gaan we in de op inhoud van de reacties, onderverdeeld naar deze zes gehanteerde categorieën.

Bedrijfsleven

Dit zijn de reacties van individuele bedrijven of ondernemers, of verenigingen van groepen bedrijven. De reacties uit deze groep zijn over het algemeen positief. Ze zijn blij dat in de

nieuwe kijk op de natuur ook ruimte is voor een bijdrage van het bedrijfsleven en zien daarin kansen.

"Het doet ons deugd dat u de behoefte en noodzaak van sturen op condities voor natuurlijke processen onderschrijft in plaats van sturen op specifieke soorten en habitats."

Sommige partijen zien duidelijke verbanden met hun eigen beleid.

"Drinkwaterbedrijven zijn in publieke handen, ontvangen geen subsidies voor het beheer en hebben een wettelijke taak in het (mede)beheeren van terreinen ter bescherming van de bronnen voor drinkwater. De continuïteit en kwaliteit van het beheer is daarmee geborgd."

Ze vragen wel om concretisering van de stappen die de rijksoverheid gaat nemen om de wetgeving aan te passen op deze nieuwe koers, en vragen daarbij om een flexibelere omgang met regelgeving, waarbij wordt gestuurd op condities in een gebied en niet wordt gefixeerd op soorten.

"Wij beseffen dat de natuurvisie een eerste stap is in een tijdshorizon van 20 jaar, maar meer concrete ambities van de kabinetsvisie voordat tot uitwerking wordt overgegaan vinden wij wenselijk."

Maar soms blijkt ook dat men er niet helemaal van overtuigd is dat die natuurinclusieve economie en die natuurcombinaties gaan lukken en voldoende op kunnen leveren.

"Het kan niet zo zijn dat de ondernemers de rekening gepresenteerd krijgen van het nieuwe natuurbeleid in Nederland. Bezien zal moet worden in hoeverre functiecombinaties ook kunnen leiden tot een goede business case."

Individen

Dit zijn de individuele reacties van respondenten met verschillende achtergronden. Zij reageren dus niet vanuit een bepaalde organisatie of rol in de samenleving. Van de reacties uit deze groep zijn vier typen te onderscheiden:

- respondenten die positief zijn over de Rijksnatuurvisie:

"In het bijzonder verheugend is het beeld dat van de natuurbescherming 'pur sang' wordt opgeroepen, namelijk niet meer concentreren op aankopen en op de enkele (bedreigde) soort, maar op grotere eenheden: landschap, ecosystemen e.d."

- respondenten die positief over de Rijksnatuurvisie zijn, maar in hun eigen omgeving dingen zien gebeuren die daar niet bij passen;

"Toch viel een recente suggestie om het gebied voor het afgeblazen project Oostvaarderswold te gebruiken voor uitbreiding van de WUR niet in goede aarde. Natuur zou dan worden vervangen door landbouwgebied en dat mag niet."

- respondenten die niet ingaan op de Rijksnatuurvisie, maar een natuurissue inbrengen dat hen persoonlijk heel sterk raakt, zoals de doorstroming van de A27 bij Breda, het zwerfafval in natuurgebieden, de toename van het vliegverkeer, etc.;
- respondenten die uitgesproken kritisch zijn over de Rijksnatuurvisie en daarbij sterk redeneren vanuit tegenstellingen tussen ecologie en economie. Dat gaat beide kanten op: de ene groep leest in de Rijksnatuurvisie dat de natuur wordt opgeofferd aan de economie, de andere groep vindt dat de visie onvoldoende belang hecht aan economie.

"De Rijksnatuurvisie schrijft over natuurinclusieve landbouw: "Meer landbouw én meer natuur kortom." Maar houtwallen, singels, akkerranden, slootranden remmen de hoogproductieve landbouw."

Bij die laatste groep gaat het niet alleen om (meer) ruimte voor economische ontwikkeling, maar wordt ook de recessie en toenemende armoede genoemd.

"De toekenning van miljoenen aan de verdere ontwikkeling van de Maashorst in Noord-Brabant is niet uit te leggen en niet te begrijpen terwijl er steeds meer mensen hun baan kwijjt zijn of kwijtraken en steeds meer mensen op bijstandsniveau leven. "

Burgerinitiatieven

Dit zijn de reacties van respondenten die zelf aan de slag zijn met een (natuur)initiatief, en een organisatie die al 10 jaar lang burgerinitiatieven ondersteunt (Greenwish). Deze respondenten voelen zich gesteund door de Rijksnatuurvisie.

"Het aantal initiatieven neemt toe, het past in de trend naar 'echte dingen doen' in een gedigitaliseerde wereld. Het eigenaarschap van natuur begint te schuiven ("de natuur is ook van ons"). En de natuur is daarvan de grootste winnaar."

"Met u vinden wij dat natuur niet alleen iets is van overheden en grote natuurorganisaties. Burgers kunnen, aanvullend op wat overheid en natuurorganisaties doen, zich op vele plekken inzetten voor behoud en ontwikkeling van mooie natuur en aantrekkelijke landschappen dichtbij huis."

Landbouw en voedsel

Dit zijn de reacties van individuele boeren en van organisaties op het gebied van land- en tuinbouw en voedsel. De reacties laten zich in twee categorieën indelen. Er is verdeeldheid over de verwachting dat landbouw en voedselproductie substantieel natuurinclusiever kunnen worden. Aan de ene kant zijn er de respondenten die het nut van combineren van natuur en landbouw inzien. Zij zijn blij met de bredere kijk op agrarisch natuurbeheer, waarbij niet meer alleen op doelsoorten wordt gefocust en meer geleund kan worden op de lokale kennis die nodig is voor goed beleid op dit gebied, Ze kijken ook kritisch naar het soms wisselende beleid van lokale of regionale overheden, omdat dat zich slecht laat combineren met de noodzaak die ondernemers voelen om met langjarig vastgestelde doelen te werken.

"Natuurboeren in diverse soorten en maten kunnen de brug mede vormen die we met zijn allen wensen."

Aan de andere kant zijn er felle tegenstanders die het verweven van natuur en landbouw als praktisch onmogelijk of ongewenst zien. Deze respondenten vinden vaak dat natuurbeheer door agrarische bedrijven alleen maar ten koste gaat van de productiviteit van de landbouw en dat daar niets goeds voor terug komt. Ze geven daarbij aan dat zij zich door de overheid ondergewaardeerd voelen als voedselproducent.

"Dat geneuzel over die paar m2 gemaakte natuur in Nederland. Vroeger hoorde die natuur gewoon bij de boerenbedrijven. Stoppen met die functiewijzigingen voor nieuwe natuur dus."

Overheid, onderzoek en onderwijs

Dit zijn de reacties van de (semi)overheidspartijen, individuele onderzoekers, kennisinstellingen en onderwijsinstellingen. In veel van hun reacties domineren vragen, vooral over de haalbaarheid van de ambities van de natuurvisie en over de manier waarop overheden het best kunnen optreden. Ondanks die vragen is er ook bij deze categorie van

respondenten een roep om 'boter bij de vis': kantelen in denken is één ding, het gaat uiteindelijk om kantelen in dóen. Dus, zo luidt de oproep, maak werk van die natuurcombinaties. Dat blijkt ook uit de aanbiedingen om mee te denken over het opzetten van een uitvoeringsprogramma.

"Wij missen echter in deze visie de concrete stappen die zullen moeten worden gezet om dit eindbeeld te bereiken. Want anders blijft het natuurbeleid vooral steken in wensdenken."

Landschap en natuur

Binnen deze categorie vallen reacties van de grote natuurorganisaties, de recreatiesector en particulier grondbezit. Daarnaast zijn er ook reacties binnengekomen van de drinkwatersector, individuele jagers en milieuorganisaties. Maar hierbij horen ook de reacties vanuit de tuinsector en ondernemers in het groen.

De reacties uit de tuinsector gaan vooral over de kansen die de visie biedt. Zij gebruiken hun eigen energie om, in lijn met de Rijksnatuurvisie, aan de slag te gaan en een bijdrage te leveren aan inrichting en educatie.

"De Nederlandse tuinconsument kan met een oppervlakte van 57.000 ha aan tuinen een bijdrage leveren aan de biodiversiteit."

Reacties van ondernemers in het groen zijn eveneens positief. Zij zien het belang van natuurcombinaties en natuurinclusiviteit.

"Groen past in dat kader, waarbij vele koppelingen te leggen zijn."

De reacties van de soortenorganisaties en milieuorganisaties zijn kritisch over de natuurvisie. De visie gaat in hun ogen te weinig over 'echte' natuur in de zin dat zij een ecologische onderbouwing en een beschrijving van te realiseren natuurdoelen in ecologische termen missen.

"De natuurvisie mengt alle kleuren tot één tint grijs en verzuimt een beeld te geven van de diversiteit aan natuur die we in Nederland kennen en die we verder kunnen versterken."

"In het kader van verantwoordelijkheid voor de biodiversiteit, ook op internationale schaal, zou in de voorliggende Natuurvisie ook aan het herstel van kwetsbare soorten alsnog bijzondere aandacht moeten worden gegeven, dus duidelijke doelen moeten worden opgenomen en hoe deze te realiseren door o.a. extra stimulans aan zogenaamde 'leefgebiedenbenadering.'"

Er is geen officiële reactie van de KNJV, wel van individuele jagers, die instemmen met de bepleite verbreding van het natuurbeeld, maar kritisch zijn over de bestaande regels voor jacht.

"Ik vind het belangrijk dat men met andere ogen naar de jacht gaat kijken. Dat er door het verstandig beheer van bejaagbare soorten elk jaar van ons natuurlijk kapitaal kunnen oogsten."

De reacties uit de recreatiesector en particulier grondbezitters zijn positief over de natuurvisie. Ze zijn blij met de bredere kijk op natuur en zien hierin kansen voor de (recreatie-)ondernemers en buitensporters. Ze zien de recreatiesector en particuliere grondeigenaren als levend voorbeeld van een goede verbinding tussen economie en natuur. Ze zijn kritisch over de doorwerking zolang deze niet verankerd wordt in de nieuwe wet Natuurbescherming. Ze vragen ook naar de coördinatie van het onderwerp met andere ministeries, omdat zij aanlopen tegen versnippering van beleid over verschillende ministeries en andere overheden.

"Landgoederen hebben van oudsher alles in zich op verder te werken aan thema's uit de

Natuurvisie zoals duurzame ketens, water, cultuur, energie, gezondheid, lokale economie, kennis en biodiversiteit."

Een aantal respondenten mist een vertaling in concrete stappen: "Wat gaat het Rijk doen?"

Enkele reacties gaan in op onderwerpen die de schrijvers persoonlijk of vanuit hun functie raken: het ontbreken van educatie in de visie, financiering van eigen projecten en bemiddeling bij conflicten.

Rol van de overheid en eigen rol

Hoe zien de respondenten hun eigen rol in de nieuwe kijk op natuur, en welke boodschappen hebben zij hieromtrent aan anderen (ook aan overheden)?

Uit de reacties van een aantal respondenten blijkt dat de rolverdeling tussen gemeentelijke overheid, provincies en rijk op het gebied van natuur voor hen nog onvoldoende duidelijk is. Er wordt ook meerdere malen gevraagd om een duidelijke(r) rolverdeling tussen deze partijen, en een enkele partij geeft aan teleurgesteld te zijn dat de natuurvisie hier geen uitspraken over doet.

Over de balans tussen natuur en economie wordt verschillend gedacht. Men vindt het belangrijk om het spanningsveld tussen natuur en economie explicieter te benoemen en tegelijkertijd de winst die we kunnen maken door te verbinden, te benadrukken met concrete voorbeelden.

Regelmatig komt in de reacties terug dat de overkoepelende rol van de overheid essentieel blijft om doelstellingen op provinciaal, nationaal en internationaal niveau veilig te stellen. De overheid moet daarbij het goede voorbeeld geven en er moet een duidelijk en helder beleid zijn door de verschillende overheidslagen heen. Daarbij wordt meer dan eens aandacht gevraagd voor een incongruentie tussen landelijke beleidslijnen en de lokale uitvoeringspraktijk.

De wens om meer ruimte te bieden voor maatschappelijke initiatieven wordt breed ondersteund, met hier en daar de toevoeging dat het een aanvulling moet blijven op de een sterke rol van de overheid.

"Urgentie vraagt om sterke overheid en natuurbeheerders."

"De overheid moet het fundament onder een sterke natuur beschermen en daarnaast maatschappelijk initiatief uitnodigen, vergemakkelijken en ondersteunen. Twee jaar Groen en Doen bewijst dat het echt werkt om mensen de ruimte en het vertrouwen te geven op hun eigen manier bij te dragen aan een groener Nederland!"

Zonder afbreuk te doen aan de beschermende rol vragen veel respondenten om een flexibelere omgang met regels rondom beschermde gebieden zoals Natura2000 gebieden, of om simpelweg minder wetten en regels zonder dat dit ten koste gaat van de natuur.

Meerdere respondenten noemen de landbouw en de stad als nog deels onontgonnen gebied wat betreft kansrijke natuurcombinaties. De gebiedsbenadering wordt hierbij positief bejegend. Er zijn een aantal organisaties die een eigen rol zien in de realisatie van een maatschappelijk uitvoeringsprogramma.

Ideeën en suggesties

In dit deel gaan we in op de ideeën en suggesties die respondenten hebben over hoe we in onze samenleving en in onze economie verstandiger en slimmer met natuur kunnen omgaan of voorbeelden waar dat al gebeurt.

"Het winnen van grondstoffen (zoals klei, zand, grind, kalk, hout, riet, wind, aardwarmte en allerlei vormen van biomassa) kan vaak op een manier gebeuren die ook een meerwaarde heeft voor natuur en extra mogelijkheden biedt voor recreatieve doeleinden. (..) Een mooi voorbeeld hiervan is de winning van kalksteen in Winterswijk waar een oude groeve is ingericht voor natuur en een broedplaats bied voor de Oehoe."

De consultatie heeft ook een aantal ideeën, suggesties opgeleverd over hoe we de natuurvisie verder kunnen brengen. Hoe we van denken naar doen kunnen. Het zijn aansprekende en goed bruikbare ideeën en plannen voor het maatschappelijke uitvoeringsprogramma. We noemen er hier een aantal.

Het InnovatieNetwerk komt met het plan om in 10 jaar 200.000 hectare subsidievrije natuur te gaan realiseren door diverse vormen van natuurcombinaties te bundelen. Natuur op bedrijventerrein, in recreatiegebieden, in buitenbewoningen, in uiterwaarden, enzovoorts.

De Stichting Nationaal Park de Hoge Veluwe is een groot voorstander van habitatbanking om met maatwerk vast te leggen en te stellen wat in de natuur wel en niet toelaatbaar is.

De VeWin stipt aan dat drinkwaterbedrijven kunnen en willen bijdragen aan het terugdringen van versnippering van natuurgebieden door het vormen van grotere robuuste eenheden en waar nuttig is meer natuur in beheer of eigendom te nemen ter bescherming van drinkwaterbronnen.

Het netwerk Groene Bureaus stelt voor om criteria te ontwikkelen voor kwaliteitsbeoordeling bij aanbesteden voor onder meer natuurinclusief ontwerp en innovatieve benadering van functiecombinaties (als tegenhanger van het kiezen van de goedkoopste of snelste oplossing).

FREE Nature geeft aan dat Nederland met een natuurnetwerk waar de natuur op eigen benen staat én met een natuurinclusieve landbouw een voorbeeldfunctie in Europa kan gaan vervullen.

De Provinciale Adviescommissie voor de Leefomgevingskwaliteit Zuid-Holland vindt het belangrijk om gebiedsontwikkeling verder te stimuleren en denkt daarbij aan het instellen van integrale gebiedsteams bij elke provincie, en aan het stimuleren van natuurcoöperaties.

BiomimicryNL wil zich inzetten voor een fraaie high-level, cross sectorale Biomimicry meeting in 2015 en een Europese conferentie ten tijde van het Nederlandse EU voorzitterschap begin 2016..

True Price geeft aan dat zij door de echt gemaakte, maar meestal niet betaalde kosten in beeld te brengen bij ondernemers, zij bijdragen aan het inzicht en bewustzijn over de consequenties van ons levenspatroon. Tevens stelt het ondernemers in staat om nieuwe, meer milieuvriendelijke productietechnieken te gaan ontwikkelen die efficiënter omgaan met grondstoffen, energie en met de voordelen van biodiversiteit en ecosystemen. Met hun bijdrage van kunnen burgers, bedrijven en overheden beter geïnformeerd en bewuster gaan kiezen in hun consumptie en investeringsgedrag.

Samenvattend

De reacties die via de consultatie zijn binnengekomen overziend, kan geconstateerd worden dat er waardering is voor de visie en instemming met de hoofdrichting. De optimistische toon van de natuurvisie is niemand ontgaan. Veel respondenten vinden dat aansprekend en prikkelend, maar er

zijn er ook bij die er hun bedenkingen bij hebben. Toch snapt iedereen ook wel dat een pessimistische visie niet alleen weinig zin heeft, maar ook niet nodig is. Want zoals veel reacties ook duidelijk maken hebben we op natuurgebied heel wat gepresteerd - niet alleen de overheid, maar samenlevingsbreed. En we kunnen en willen het ook nóg beter doen. Veel partijen reageren dan ook enthousiast en trots door aan te geven dat hun activiteiten een levend voorbeeld zijn van de combinatie van natuur en economie, bijvoorbeeld vanuit de recreatiesector, het particulier grondbezit en de landbouw.

Bij de positieve reacties overheerst waardering voor het belang dat aan onderop-initiatieven wordt gegeven, en voor de ruimte die deze initiatieven gaan krijgen. Ook het belang dat de visie hecht aan natuurcombinaties en natuurinclusiviteit kan rekenen op veel steun. Toch is men er niet altijd helemaal van overtuigd dat die natuurinclusieve economie en die natuurcombinaties gaan lukken en voldoende op kunnen leveren voor natuur.

Bij de kritische tot negatieve reacties overheersen twee tegenover elkaar staande argumentaties: de visie gaat in hun ogen te weinig over 'echte' natuur, en dan in het bijzonder over de intrinsieke waarde daarvan. Daar staat de reactie tegenover dat de visie toch de natuur te veel voorop stelt en onvoldoende perspectief biedt op het doorbreken van de vermeend hinderlijke werking van de (nieuwe) natuurwetgeving.

Behoorlijk wat partijen, vooral ondernemers, vragen om de wettelijke verankering van de koers die de Rijksnatuurvisie aangeeft. Zij ervaren de natuurwetgeving als onvoldoende flexibel, ook voor initiatieven die naar hun mening een bijdrage leveren aan een sterkere natuur. Aan de andere kant zijn er ook respondenten die juist willen voorkomen dat de visie afbreuk doet aan de bescherming die de natuurwet biedt.

Een hartenkreet van veel mensen is dat zij de mooie woorden graag omgezet willen zien in even mooie daden. Een aantal respondenten vindt dat vooral de overheid aan zet is, in het bijzonder het Rijk. Maar er zijn ook respondenten die juist benadrukken dat er meer ruimte moet komen voor burgers en bedrijven, en een ondersteunende rol van de overheid bepleiten.

Bijlage Lijst van respondenten

1. Anja van de Burg en Sonja de Roo
2. Hans Akerboom
3. G. Zinken
4. A.J. ten Dolle
5. Niek Meister
6. Mia Kruize
7. Lodewijk Hoekstra
8. Carijn Beumer
9. Angenita van Es
10. Gjalt Faber
11. Gjalt Faber
12. Ben Koks
13. Hans Kamerbeek
14. H. Kamperman
15. L. Landsman
16. J. Jaspers
17. Arjan Griffioen
18. dr. Ir. Joop Nicolai
19. Dick van de Linde
20. Dr. Hans Dagevos, Landbouw Economisch Instituut
21. Wim Drost, directeur Ontwikkelcentrum
22. ir. Leonie van der Voort, algemeen secretaris Federatie van Oppervlaktedelfstoffenwinnende Industriën
23. ir. Leonie van der Voort, algemeen secretaris Cascade, Vereniging zand- en grindproducenten
24. Dr. G. Vos, directeur InnovatieNetwerk
25. Eric Dood
26. Marcel Vossestein
27. Roeland Vermeulen, adjunct directeur FREE Nature
28. J.R. van Oostrum
29. Berend Jan Wilms
30. Natasja Vandepierre
31. Jos Brouwer, secretaris Provinciale Adviescommissie Leefomgevingskwaliteit van Zuid-Holland
32. Patrick Greeve, stichting Milieuzorg Zeist
33. Rene Munsters, directeur Veldwerk Nederland
34. S.E. baron van Voorst tot Voorst, directeur Stichting Het Nationaal Park De Hoge Veluwe
35. Karlè Sýkora
36. Gepco de Kruijff, initiatiefnemer Batouwe Trust io
37. Bert Tuk
38. Egbert Roozen, directeur VHG, Branchevereniging voor ondernemers in het groen
39. Pieter van der Ploeg
40. Jaco Geurts
41. A.A.M. Bloot, voorzitter Regiegroep Recreatie en Natuur
42. Franke van der Laan, Stichting MEER Groen
43. Gerda Kool
44. Mw. Dr. J.W. Kersten, voorzitter Samenwerkingsverband Nationale Parken
45. Ineke van Zanten, directeur Greenwish
46. ir. W.C. Non, Studentendomein Agriculture, In Holland
47. Mr. B.E.M. Wientjes, voorzitter VNO-NCW
48. P.A.M. Hellinga, voorzitter Vereniging Veelzijdig Boerenland
49. Ingrid Stegers-Wentink
50. A.P. Ouwehand, directeur Natuur-en milieu federatie Zuid-Holland

51. Lieke Coonen, VeWin
52. Geert Versteijlen, voorzitter Stuurgroep de Maashorst
53. P.A.H.C. Peters
54. Alex Bakker
55. Herzo van der Wal, voorzitter Stichting Kenniscentrum Reeën
56. Ronnie van Woudenberg, Federatie Particulier Grondbezit
57. Marlies Sanders
58. Sylvia van Gulik, Stichting Dommelbind
59. Kees Kuijken, voorzitter kenniscentrum Groen & Handicap
60. Rob Franken, Cirkelstad en Algemeen directeur Van der Tol bv
61. Martien Spitzen
62. ir. Johan P.M. Burger, voorzitter Netwerk Groene Bureaus
63. Gerard van Dijk
64. Liesbeth Bronkhorst, projectleider Actieplan Buitensport
65. Saskia van den Muijsenberg, voorzitter Stichting BiomimicryNL
66. Henk Smit en Harm Luisman, WING
67. Rob van Westrienen, Soortenorganisaties Vlinderstichting, RAVON, FLORON, Zoogdiervereniging en EIS kenniscentrum insecten
68. Ben Versteegh
69. Geert Elemans
70. Chris Maas Geesteranus
71. drs. Sant Ruyter, vennoot ZOPEN
72. Eelke Wielinga, het Netwerkcollectief
73. Mr. J.M.H. Roosen, Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie
74. W. van den Brand
75. Robbert Wolf, adviseur Natuur en milieu, Havenbedrijf Rotterdam N.V.
76. Brenda Horstra , adjunct Directeur Tuinbranche Nederland
77. Sjoerd Wagenaar, PeerGroup
78. Karel Loeff, directeur Erfgoedvereniging Heemschut
79. Marc van den Tweel, algemeen directeur Natuurmonumenten
80. Ingrid van Huizen, algemeen secretaris Vereniging Noordlike Fryske Wâlden
81. Johannes Lankester, coördinator Eetbaar Friesland en manager bij netwerk duurzame dorpen
82. ir. Ernest de Groot, Water Natuurlijk Aa en Maas
83. Leonardo Verkooijen, True Price
84. A.J. Maat, algemeen voorzitter LTO Nederland
85. Mevlida Atic